

Hürriyet Partisi

Hürriyet Partisi (HP), 20 Aralık 1955'ten 24 Kasım 1958 tarihine kadar Türk siyasal hayatında varlık göstermiş olan, Türkiye'nin Batılı anlamda ilk liberal demokrat partisidir. HP, Türkiye'de rasyonel kapitalizmin kurumsallaşması mücadelesi vermiş ve sosyal piyasa ekonomisini savunan Türkiye'nin ilk partisi olmuştur. HP, kamuoyuna, Batılı yaşam tarzına sahip olmanın değerli olduğunu göstermeye çalışmıştır. Atatürk'ü Türkleri özgürleştiren büyük bir kahraman olarak gören HP, Atatürk'ün Türkleri eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ilkelerine dayalı cumhuriyet rejimiyle tanıştıran büyük bir deha olduğunu savunmuştur. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu (1900-1978), kuruluşundan kapanışına HP'ye genel başkanlık yapan isimdir. Soğuk Savaş yıllarında, Doğu-Batı kutuplaşmasında, Türkiye'nin yerinin Batı bloğu içinde olduğunu savunan HP, Türkiye'nin ABD ile stratejik ortaklığını önemsemiş, Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO) üyeliğinin değerini her fırsatta dillendirmiş, anti-komünist ve anti-faşist olmayı HP'li olmanın asgari şartı saymıştır. Türkiye'de akademisyen dergiciliğinin istisnai örneği olan *Forum* dergisi tarafından 15 Mayıs 1957'den 1 Nisan 1958'e kadar desteklenen HP, akademisyen particiliğinin istisnai örneğini sunmuştur. HP, Türk siyasal hayatında başarısız olmakla beraber, Türk siyasetinde 'istibdatçılar' ve 'hürriyetçiler' diye iki kanat olduğu düşüncesinin yerleşmesini sağlamıştır.

HP'nin amblemi, üçgen kısmı aşağıya gelecek şekilde bir kalkan, kalkan üzerinde, ay ve yıldız, ayın sağ ve solundan yukarıya doğru uzanan, büyük harflerle bir tarafta "Hürriyet" diğer tarafta "Partisi" yazılı, yıldızın hemen üzerinde meşale, kalkanın üst kısmını meşalenin kestiği yerden yükselen alev, alevin her iki yanında defne yaprakları yerleştirilmiş biçimdedir. Amblemde alev sağa yatıktır. Aydınlığın ve uygarlığın yanan meşaleyle sembolize edildiği söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti bayrağı üzerindeki ay ve yıldızın amblemde kullanılması, Türk ulusseverliğinin göstergesi sayılabilir. Rüzgardan dolayı alev hareket etse de alevin sönmeyeceği, hürriyetleri korumada HP'nin kalkan vazifesi göreceği, Akdeniz defnesi yaprağının kullanılmasına binaen Türkiye'nin Akdeniz ülkesi olduğunun vurgulandığı amblemin anlam yüklü ve sade olduğu iddia edilebilir.

HP, Türk siyasetinde particiliğin nasıl yapılması gerektiğine dair rol model oluşturma kaygısı gütmüştür. HP'yi tek bir lider ile anamamak, HP'nin yöneticilerinden üyelerine tüm partilileri "Hürriyetçiler" diye anmanın kaçınılmazlığı, Parti'nin başlıca özelliğidir. Parti'nin kuruluş aşamasında, tüzük yazımına çok uzun süre ayrılmış olması, Parti'deki araştırma merkezinde hazırlanan bilgi notlarının ve raporların basılması ve satılması yani Parti yayınları geliriyle Parti'nin ayakta kalmasının sağlanması, çok sayıda akademisyenin Parti üyesi olması, hem iktidar partisi olan Demokrat Parti (DP) hem de muhalefet partileri Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile rekabet etmek zorunda kalması, karizmatik ve popülist lider çıkarmama konusundaki hassasiyet, Parti'ye üye kabulünde "fikri ve siyasi çalışmalarıyla antidemokratik eğilimlere sahip olduğu belirgin hale gelmemiş olmak" ilkesinin benimsenmesi ve Üçüncü Dünyacılık ile arasına mesafe koymayanların Parti'ye üye kabul edilmemeleri, Parti'yi özgün kılan özelliklerdir.

HP'nin kurucu üye sayısı 32'dir. Kuruculardan bir kişi ortaokul ve iki kişi lise mezunu, diğerleri üniversite mezunudur. Yabancı dil bilmeyenlerin sayısı beş ile sınırlı olup, pek çoğu birden fazla yabancı dil bilmektedir. Üniversite mezunu kurucuların bir kısmı, öğrenim hayatlarında, belirli süreler ile ülke dışında bulunmuş kişilerden oluşmaktadır. HP kurucularının büyük bölümünü, dünyayı bilen ve farklı ülkeler ile Türkiye'nin siyasi, iktisadi ve toplumsal yapısını kıyaslayabilecek, yetkin bilgiye sahip kişiler meydana getirmektedir. Kurucular içinde, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında doğan yoktur. Kurucu üyelerin tamamı İmparatorluk dönemi çocuklarıdır. Büyük çoğunluğunun gençliğinin Jön Türk

Devrimi sonrasında geçtiğinin, Birinci Dünya Savaşı'na ve Türk Kurtuluş Savaşı'na tanık olduğunun altını çizmek gerekir. Kurucuların isimleri soyadına göre alfabetik sırayla şöyledir: Enver Adakan (Yüksek Mühendis), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ Mebusu), Muammer Alakant (Manisa Mebusu), Ekrem Alican (Kocaeli Mebusu), Raif Aybar (Bursa Mebusu), Yusuf Azizoğlu (Diyarbakır Mebusu), Muhlis Bayramoğlu (Ankara Mebusu), Nihat Reşat Belger (Doktor), Fethi Çelikbaş (Burdur Mebusu), Sabahattin Çıracıoğlu (Bursa Mebusu), Ziyad Ebüzziya (Konya Mebusu), Yusuf Adil Egeli (Emekli Korgeneral), Mustafa Ekinci (Diyarbakır Mebusu), Feridun Ergin (Urfa Mebusu), Muhlis Ete (Ankara Mebusu), Turan Güneş (Kocaeli Mebusu), Enver Güreli (Balıkesir Mebusu), Şekip İnal (Hatay Mebusu), Hasan Hurşit Kangal (Tokat Mebusu), Safaeddin Karanakçı (Çanakkale Mebusu), Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu (Manisa Mebusu), Ragıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır Mebusu), Behçet Kayaalp (Burdur Mebusu), Şeref Kamil Mengü (Ankara Mebusu), Emrullah Nutku (Trabzon Mebusu), Ekrem Ocaklı (Gümüşhane Mebusu), Asım Okur (Antalya Mebusu), İbrahim Öktem (Bursa Mebusu), Emin Paksüt (Avukat), İhsan Hamit Tiğrel (Diyarbakır Mebusu), Muzaffer Timur (Urfa Mebusu), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir Mebusu).

Hürriyet Partisi, resmi olarak bir kısaltma kullanımı belirlememiş olmakla birlikte, Parti yayınlarında, Parti kısaltması olarak "Hür. P." kullanılmıştır. Öte yandan, Türk siyasal hayatında, Parti için yaygın kısaltma kullanımı "HP" olmuştur. TBMM'nin albümünde Parti kısaltması "HP" olarak gözükmektedir. Dönemin gazeteleri ve dergileri, "Hür. P." kısaltmasını tercih etmişlerdir. Siyaset bilimciler ise, yazılarında, çoğunlukla "HP" demişlerdir. Dönemin yurttaşları, Parti'yi "Hür Partisi" diye anmışlardır. HP'liler "Hürriyetçiler" diye anılmaktan yana olmuşlardır. Hürriyetçiler, hürriyetçiliği, en basit haliyle, totaliter ideolojilere karşı olmak biçiminde tanımlarken; demokratik rejimi, kendi kaderini bir şefe veya küçük bir gruba emanet etmekten vazgeçilmesi ve memleket işlerinin düşünülmesini ve konuşulmasını bir şahsın veya zümrenin tekelinden kurtarmak kaygısıyla, her vatandaşın devlet idaresine bir şeyler katabildiği ve memleket meseleleri üzerinde söz, eleştiri ve denetim hakkına sahip olması biçiminde tanımlamışlardır. Bilinçli bir yurttaşın, kendi kaderini tayin hakkını başkasına teslim etmeyeceğini savunan HP, Türkiye'de demokratik kültürün zayıflığından kaynaklı, yurttaşların komünist ve faşist ideolojilere saplanabileceklerinden endişe duymuş ve Parti'nin en önemli sorumluluğunu, demokratik değerlerden taviz vermeden kalkınmanın olası olduğunu tüm yurttaşlara göstermek şeklinde belirlemiştir.

HP'nin kuruluş giderleri, Hürriyetçilerin şahsi bütçelerinden karşılanmıştır. HP kurucularının büyük çoğunluğu varlıklı ailelerden geldikleri için, Parti'nin kuruluş harcamaları Hürriyetçiler için maddi yük oluşturmamıştır. Hürriyetçiler, HP'yi kurduktan sonra, DP'li milletvekillerinden HP'ye geçişin çok olacağını ümit etmişlerdir. Ancak Hürriyetçiler, ümit ettikleri milletvekili kopuşunu sağlayamamışlardır. HP'nin kuruluşu sonrası, DP'den istifa edip HP'ye katılan yedi milletvekili olmuştur. Bu kişiler, Cemal Köprülü, Selahattin Toker, İrfan Aksu, Nazım Bezmen, Cihat Baban, Ziya Termen ve Cemal Kıpçak'tır. HP'nin kuruluşunun Batı dünyasında olumlu karşılandığını söylemek doğru olur. Bu şaşırtıcı değildir. Zira Hürriyetçiler, Türkiye'nin Batı uygarlığı üyesi bir ülke olduğunu savunmuşlardır. Hürriyetçiler nezdinde Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı döneminde başlayan çağdaşlaşmanın olağan sonucudur. Hürriyetçiler, Osmanlı Padişahı III. Selim ile başlayan modernleşmenin Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile somutlaştığını düşünmüş ve Tanzimat Fermanı'nı Cumhuriyet Devrimi'nin hazırlayıcısı saymışlardır. Hürriyetçilere göre, Demokrasi Devrimi yarım kalmıştır ve tamamlayacak olan HP'nin iktidarındadır. Hürriyetçilerde, Türk ulusunun Batılı uluslar ailesi içindeki yerinin HP iktidarında tescilleneceği düşüncesi hakimdir.

HP'nin ilk genel merkezi, Yenişehir'de (Ankara) Şeref Kamil Mengü'den kiralanan bir evdir. Bir süre sonra genel merkez bu evden taşınmıştır. Türk sanayici Vehbi Koç'a ait olan, Atatürk Bulvarı'ndaki Koç Apartmanı'nda bulunan bir daireye

taşınılmıştır. HP'nin bir sanayicinin evini genel merkez olarak seçmesi, kamuoyu nezdinde, DP'nin çiftçilerin çıkarlarının temsilcisi, CHP'nin memurların çıkarlarının temsilcisi olmasına benzer biçimde, HP'nin sanayicilerin partisi olduğu görüşünü yaratmıştır. *Forum* dergisi tarafından 15 Mayıs 1957'den 1 Nisan 1958'e kadar desteklenen HP, kendine ait bir gazeteye de sahip olmuştur: *Yeni Gün*. Gazete, 22 Şubat 1957'de yayın hayatına başlamıştır. *Yeni Gün* sayfalarında yazıları yayımlanan kişiler şunlardır: Cihat Baban, Muhlis Ete, Ekrem Alican, Fethi Çelikbaş, Safaeddin Karanakçı, Enver Güreli, Turan Güneş, Cemal Köprülü, Turhan Feyzioğlu, Aydın Yalçın, Coşkun Kırca, Şerif Mardin, Münci Kapani, Muammer Aksoy. *Yeni Gün* gazetesinin sahibi Safaeddin Karanakçı'dır. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü Altan Öymen, Beyhan Cenkçi ve Erdoğan Tokatlı yapmıştır. Üç yazı işleri müdürü, hapis ve ağır para cezası almak üzere yargılanmışlar, DP iktidarının muhalefeti ezme politikasının yükünü sırtlanmışlar, zor koşullarda gazeteyi açık tutmaya çalışmışlardır. *Yeni Gün*'ün yayın hayatında kalmasında, *Forum*'cuların entelektüel katkısının altını da çizmek gerekir. Nitekim HP'yi destekleyen *Forum*'cular arasında, Aydın Yalçın, Nilüfer Yalçın, Osman Okyar, Coşkun Kırca, Şerif Mardin, Turan Güneş, Muammer Aksoy, Münci Kapani, Cemal Aygen gibi isimleri anmak gerektir. HP'nin Türk siyasal hayatında sosyal liberalizmin ilk partisi olduğu dikkate alındığında, adı geçen aydınların HP'ye verdikleri destek şaşırtıcı değildir.

Hürriyetçiler gözünden, HP'nin kuruluş gerekçeleri şöyle sıralanabilir: 1950-1954 yıllarında DP bünyesinde tespit edilen antidemokratik eğilimler, 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinden sonra DP yöneticileri tarafından devamlı, sistemli ve planlı bir tutum, davranış ve politika halini almıştır. Genel seçimler sonrasında çıkartılan kanunlar ve alınan kararlar, DP'nin demokratik rejimi terk ettiğini ortaya koymuştur. Örneğin, muhalif partiye oy veren bir il olan Kırşehir ilçe haline getirilmiştir. Seçim Kanunu, seçim güvenliğini ihlal eder biçimde, seçimler sırasında partiler arasındaki rekabeti bozucu ve iktidar partisini kayırcı biçimde değiştirilmiştir. Değiştirilen Seçim Kanunu ile seçme ve seçilme hakkı ihlal edilmiştir. Anayasa hükümlerinin pek çok kanun ve hükümet kararı ile ihlali normalleştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Emeklilik Kanunu'nda yapılan değişiklikle, yüksek yargıçların ve üniversite öğretim üyelerinin yargıya başvurma hakları ellerinden alınarak emekliye sevk edilmeleri uygulamaya konulmuştur. DP iktidarının politikalarını eleştiren akademisyenler ile hükümet ve yurttaşlar arasındaki uyuşmazlıklarda yurttaşlar lehine karar alabilecek yüksek yargıçlar kamuda iş güvencesiz hale getirilmişlerdir. Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, basın hürriyeti sınırlandırılmıştır. DP'nin yeniden seçilmesini güvenceye alan ancak ülke menfaatine aykırı iktisat politikalarının uygulanmasının sonucu olarak, halkın çoğunluğu yoksullaşmış, özellikle dar gelirli yurttaşların refahı günden güne azalmıştır. İşçi, memur ve köylü, enflasyonist politikalar altında ezilmiştir. Yolsuzluklar artmış, DP oligarşik bir parti halini almıştır. Yolsuzlukları haber yapan gazeteciler üzerindeki ağır baskıyı azaltmaya dönük, gazetecilere ispat hakkı tanınması gerektiğini öne süren DP'li siyasetçiler DP'den ihraç edilmişlerdir. Temiz siyaseti savunanlar, sadece DP'den ihraç edilmekle kalmamış, aynı zamanda bu kişilerin milletvekillikleri düşürülmek istenmiştir. 1955 yazından itibaren ihracat geliri azalmaya başlamış, döviz darboğazı ithalatı düşürmüştü, para arzı durmaksızın artırılmış, karaborsacılık yaygınlaşmış, fiyatlar sürekli tırmanmış, ihale yolsuzlukları olağanlaşmış, basında bu konuda çıkan haber ve yorumlar nedeniyle gazeteciler hapse atılmış, akademisyenlerin işine son verilmiştir. Yanlış iktisat politikalarına direnen bir kısım bürokrat ile partizan bürokratlar arasında kamu idaresinde gerilim oluşmuştur. Devlet radyosu partizanca kullanılmış, iktidar partisinin yayın organı haline dönüşmüştür. Muhalif politikacılar tutuklanmaya başlamıştır. DP'yi desteklemeyen memurlar görevlerinden alınmışlardır. 6-7 Eylül 1955'te Gayrimüslim yurttaşların can, mal ve ırz güvenliğine halel getirecek insanlık dışı olayların yaşanması, bütün olup bitenlere ilave olarak, aydınlarda, ülkenin büsbütün yaşanmaz hale gelmeden düzleşme çıkartılması gerekliliği için, demokratik usul ve esaslar içinde acil adım atılması fikrini doğurmuştur.

HP'nin kuruluşunu hazırlayan pek çok neden saymak mümkündür. Ancak sayılabilecek nedenlerin ortak noktası, 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde DP'nin oylarında yaşanan artış ve buna bağlı olarak, önceki döneme nazaran daha çok sayıda milletvekiline sahip olan DP'nin tek parti rejimini kurma yolunda adımlar atmaya başlamasıdır. HP, Türkiye'nin parti-devleti olmasına itiraz olarak doğmuştur. 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde, oyların 5.151.150'sini alan DP, TBMM'deki 541 üyelikten 503'üne sahip olurken; oyların 3.161.691'ini alan CHP, TBMM'de 31 sandalyeye sahip olmuştur. Alınan oylar ile milletvekilliği sayısı arasındaki orantısızlık demokrasi açığı yaratmıştır. HP demokrasi açığını kapatmayı amaçlamıştır. 1954 seçimlerinden ana muhalefet partisi olarak çıkan CHP, HP'nin kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra, 4 Aralık 1956'da ana muhalefet partisi konumunu HP'ye kaptırmıştır. 4 Aralık 1956 tarihi itibarıyla, HP'nin milletvekili sayısı 32'ye çıkmıştır. HP'nin ana muhalefet partisi olması, normal koşullarda Mayıs 1958'de yapılması beklenen genel seçimler için Hürriyetçileri ümitlendirmiştir. Hürriyetçilerdeki ümidi gören DP kurmayları ise, HP'nin DP'nin yerini almasından duydukları endişe ve muhalefet partileri arasındaki güç birliğini bozmak maksadıyla, 11 Eylül 1957 tarihinde, Mayıs 1958'deki genel seçimleri öne çekme kararı almışlar ve genel seçimlerin tarihini 27 Ekim 1957 olarak belirlemişlerdir. Genel seçimlerin öne çekildiği tarihten üç gün sonra, 14 Eylül 1957'de, HP ilk büyük kongresini gerçekleştirmiştir. Büyük kongre üç gün sürmüştür. Kongrede, HP Genel İdare Kurulu üyeliğine şu kişiler seçilmiştir: Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Enver Güreli, Turan Güneş, Ekrem Alican, İbrahim Öktem, Fethi Çeliklebaş, Cihat Baban, Muhlis Ete, Raif Aybar, Mustafa Ekinci, Yusuf Azizoğlu, Feridun Ergin, Safaeddin Karanakçı, Aydın Yalçın, Hasan Kangal, Emin Paksüt, Muhlis Bayramoğlu. Genel başkan vekilliğine Enver Güreli'nin seçildiği kongrede, genel sekreterliğe İbrahim Öktem getirilmiş ve kongrenin sonunda Hürriyetçiler şu yemini etmişlerdir: "Biz Hürriyet Partililer, demokrasi ve hürriyet rejimine sadık kalacağımıza, insan hakları ve demokratik müesseselere saygı göstereceğimize, vatandaşlar arasında parti farkı gözetmeyerek memleket ve millet menfaatlerini parti menfaatlerinin daima üstünde tutacağımıza, iktidarı muhafaza için hürriyetleri tahdit ve tahrip yollarına asla sapsamayacağımıza, tarih ve Türk Milleti önünde and içeriz."

HP kendini bir fikir partisi olarak nitelendirmiştir. Bu bakımdan, ihtisas komisyonlarına çok önem vermiştir. Bu komisyonlar, Anayasa Çalışmaları Komisyonu, Adalet İşleri Komisyonu, İdari İşler Komisyonu, İktisadi İşler Komisyonu ve İçtimai İşler Komisyonu'dur. Parti içi uzmanlaşmayı, işbölümünü önemseyen Hürriyetçilerin, gençliğin hürriyetçi yetişmesini sağlamak amacıyla "Gençlik Fikir Ocakları" adıyla Parti'nin uzantısı bir gençlik örgütünün kurulmasını elzem gördüklerini belirtmek gerektir. Türk gençliğini demokratik usullere alıştırıp, demokratik kültürün içselleştirilmesine katkı sunarak, demokratik rejimin istikrarının sağlanacağını düşünen Hürriyetçilerin idealist olduklarını öne sürmek doğru olur. Nitekim HP'nin kurulmasından altı ay sonra, 28 Haziran 1956'da Gençlik Fikir Ocakları büyük bir coşkuyla açılmıştır. Hürriyetçiler, açılıştaki, Türk gençliğini hürriyetçi ilke ve demokratik usulle eğitmeyi en esaslı vatanperverlik saydıklarını ifade etmişlerdir. Hürriyetçi gençlerin memleket meseleleri üzerine yetkin bilgiyle konuşmalarını, DP iktidarı tarafından yaratılan korku iklimine meydan okumalarını, siyasi yaşamda görev almayı vatanseverlik kabul etmelerini önemseyen HP, Türk gençliğine, demokrasinin hava ve su gibi ihtiyaç olduğunu öğretmeyi kendine amaç edinmiştir. Öyle ki, 20 Ocak 1957'de gerçekleşen Gençlik Fikir Ocakları'nın İstanbul kongresi, adeta bir gençlik akademisi gibi geçmiş, HP'li akademisyenler gençlere demokratik kültürü pekiştirmeye dönük seminerler vermişlerdir.

HP'nin tarihinde, 14 Eylül 1956 çok önemli bir tarihtir. Söz konusu tarihte, HP hem CHP'ye hem de CMP'ye bir muhtıra göndermiş ve üç muhalefet partisinin parti-devleti düzenine geçişi durdurmak için yapılması gerekenlere dair mutabakat sağlamanın elzem olduğuna dikkat çekmiştir. Hürriyetçilerin muhtirasında şunlar öne çıkan hususlardır:

Demokratik rejimi kurtarma hareketi demokratik usul ve esaslar içinde olmalıdır. Gelecek genel seçimlerde, rejimin hukuki vasfı yeniden kazanabilmesi için, oluşan TBMM bir kurucu meclis gibi çalışmalıdır. Demokratik hukuk devletinin yeniden inşası için, anayasada değişikliğe gidilmeli ve anayasal değişikliğe bağlı olarak bazı kanunlarda değişiklik yapılmalı ve gerekmesi halinde yeni kanunlar yürürlüğe konulmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ifadesini bulan birey hak ve hürriyetleri güvence altına alınmalıdır. Seçim sisteminde adalet için nispi temsil benimsenmelidir. Seçimlerde vatandaşların iradesinin serbest bir biçimde tecellisine engel olabilecek bütün unsurları bertaraf edici düzenlemeler yapılmalıdır. Birinci Meclis'in yanında, yürütmeyi denetlemek amacıyla, İkinci Meclis'in (Senato) kurulması düşünülmelidir. İkinci Meclis'e üyelik, özel şartlara bağlanmalıdır. Hem Birinci hem İkinci Meclis üyelerinin yapabilecekleri işler, yapmaları yasak olan faaliyetler, yapılacak tüm ödemelerin muhteviyatı ayrıntılı biçimde ele alınmalı, Meclis üyeliği ile bağdaşmaz işlerden Meclis üyelerinin uzak tutulmaları sağlanmalı ve Meclis üyeliğinin zenginleşme yolu olması engellenmelidir. Cumhurbaşkanlığı makamı, partiler üstü ve tarafsız duruma getirilmelidir. Bir kişinin üst üste iki defadan fazla cumhurbaşkanı seçilmesine izin verilmemelidir. Partilerin demokratik bir yapıya sahip olmalarını temin edici mevzuat çıkarılmalıdır. Tüm partilerin birbiri ile eşit rekabet edecekleri koşullar sağlanmalıdır. Kanunların anayasaya uygunluğunu incelemek, partilerin yargısal denetimlerini yapmak gibi Yüksek Mahkeme vazifesi görmek üzere Anayasa Mahkemesi kurulmalıdır. Yargı bağımsızlığı güvence altına alınmalıdır. Bütün yargıçların hür iradeyle karar vermelerinin koşulları yaratılmalıdır. Yargıçların yükseltilmesi, atanması, cezalandırılması veya emekliye sevk edilmesi gibi yargıçlara dair özlük haklara dair iş ve işlemleri yürütmek ve böylece yargıçların hükümet baskısından uzak tutulmalarını temin etmek amacıyla, Hakimler Yüksek Kurulu kurulmalıdır. Basının her türlü etki ve baskıdan uzak, hür iradeyle görevini ifa etmesinin koşulları oluşturulmalıdır. Üniversitelerde hür iradeli gençlerin yetişmesi için, üniversitelere bilimsel, idari ve mali özerklik verilmeli ve bu özerklik anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır. Meslek örgütlerinin serbestçe faaliyet yürütmeleri ve her türlü baskıdan uzak çalışmaları sağlanmalıdır.

HP'nin 14 Eylül 1956'daki muhtırasında dikkat çektiği hususların, 1961 Anayasası'na ruhunu verdiğinin altını çizmek gerekir. Nitekim HP'nin savunduğu ve önerdiği değişiklikler, 1961 Anayasası'nda ifadesini bulmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de 1960'lı yılların demokratik ve hürriyetçi ikliminde HP'nin payını yadsımak mümkün değildir. HP'nin Türk siyasetine etkisi, seçim başarısıyla orantısızdır. 27 Ekim 1957'de yapılan genel seçimler, HP'nin hem ilk hem de son katıldığı seçimler olmuştur. Vaktinden erken yapılan 1957 genel seçimlerinde, HP'nin aday listesinde, 11 akademisyen (doçent ve profesör), 137 hukukçu (avukat, savcı, yargıç), 43 hekim, 23 gazeteci, 21 yüksek mühendis, 18 eğitimci (öğretmen, müfettiş), 18 subay (general, amiral, albay), 80 çiftçi, 25 iktisatçı, 14 mahalli idareci (belediye başkanı ve belediye meclis üyesi), 15 işçi (şoför dahil), 10 eczacı ve kimyager, 3 veteriner, 92 esnaf, 5 sanayici, 15 çeşitli meslek sahibi yer almıştır. Partilerin TBMM'de 610 üyelik için yarıştığı ve 12.077.413 seçmenden 9.230.814'ünün oy kullandığı 1957 genel seçimlerinde, HP'ye oy veren seçmen sayısı 356.419 olmuştur. DP'nin 424, CHP'nin 178 ve CMP'nin 4 milletvekili çıkardığı seçimlerde, HP 4 milletvekili çıkarabilmiştir. HP'nin 4 milletvekili Burdur'dan çıkmıştır. Bu kişilerin isimleri şöyledir: Fethi Çelikbaş, Osman Eroğlu, Behçet Kayaalp, Alim Sipahi. HP genel başkanı Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu milletvekili seçilememiştir. HP'nin 10 binin üzerinde oy aldığı iller şunlardır: Burdur (22.438), Bursa (20.296), Diyarbakır (22.466), Isparta (19.265), İçel [Mersin] (10.754), İstanbul (15.325), Konya (13.723), Manisa (18.422). HP'nin seçimlerdeki "Adı demokrat, bayrağı istibdat, korkusu hakikat, sonu milletten tokat!" olarak belirlenen sloganı, seçmenlerde beklenen etkiyi yaratmamıştır.

HP, seçmenlere ulaşmada başarısız olmuştur. HP'nin bir parti olmaktan ziyade bir fikir derneği olduğunu öne sürmek

mümkündür. HP, bir parti olmaktan ziyade akademik bir kurum gibi çalışmış ve bu çalışma yöntemi seçimde karşılık bulmamıştır. 30 Mart 1958’de, HP’nin CMP ile birleşeceği iddiası siyaset çevrelerinde yayılmaya başlamış, iddia her iki parti tarafından yalanlanmıştır. 17 Kasım 1958’de ise, HP’nin CHP ile birleşme görüşmelerinde bulunduğu haberi basına yansımış ve haber doğru çıkmıştır. HP, 24 Kasım 1958’de olağanüstü kurultaya gitmiş ve kurultayda CHP’ye iltihak kararı alınmıştır. HP’nin bütün varlığı CHP’ye devrolmuştur. Sanayicilerle aydınların işbirliği yaptığı, Batılı anlamda liberal demokrasinin Türkiye’deki ilk savunucusu Hürriyet Partisi, başarısız bir partililik örneği sunmuştur. HP’nin başarısızlığının sebebi, siyasi, iktisadi ve toplumsal yaşama dair görüşlerinde aransa yanlış olur. Zira görüşleri, 1960’lı yıllara yön vermiştir. HP’nin başarısızlığının nedeni, siyaset yapma usulündendir. Hürriyetçiler, hem devleti hem toplumu aynı anda ve çok kısa sürede liberalleştirebileceklerini düşünmüşler, 1908’in 50. yılında yani 1958’de genel seçimlerde iktidara gelerek, Türkiye’de “Liberal Demokratik Devrim” gerçekleştireceklerini sanmışlardır. Hürriyetçilerin ümitleri boşa çıkmışsa da, Hürriyet Partisi, Türk siyasal hayatına damga vurabilmiştir.

Diren ÇAKMAK

KAYNAKÇA

ÇAKMAK, Diren, **Forum Dergisi:1954-1960**, Libra Kitap, İstanbul 2010.

ÇAKMAK, Diren, **Hürriyet Partisi (1955-1958)**, Libra Kitap, İstanbul 2016.

ERGİN, Feridun, “Hürriyet Partisi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 8. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 2087-2088.

GÜNAY, Ertuğrul, “Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Liberalizm**, 7. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 520-529.

HÜRRİYET PARTİSİ, **Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı**, Örnek Matbaası, Ankara 1956.

HÜRRİYET PARTİSİ, **Hürriyet Partisi’nin Rejim Mevzuunda Muhalefet Partilerine Verdiği Muhtıra ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin Bu Muhtıraya Verdiği Cevap**, Yıldız Matbaacılık, Ankara 1956.

HÜRRİYET PARTİSİ, **İleriye Atılış: Hürriyet Partisi Birinci Umumi Kongresi (Umumi İdare Heyeti ve Faaliyet Raporu ve Kongre Kararları)**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957.

HÜRRİYET PARTİSİ, **Hürriyet ve Refah Yolu:Hürriyet Partisi’nin 5 Yıllık İktisadi Gelişme Planı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957.

HÜRRİYET PARTİSİ, **Hürriyetçi Ne Diyor?**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957.

HÜRRİYET PARTİSİ, **Hürriyet Partisi Meclis Grubu Görüşümüz: 1957**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1957.

HÜRRİYET PARTİSİ, **İçtimai Adalete Doğru (Hürriyet Partisi’nin İçtimai Adalet Bahsinde Görüşleri)**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957.

19/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hurriyet-partisi/?pdf=4965> adresinden erişilmiştir